

tanterv munkálataiból és az 1853-ban történt iskolai újjászervezésből is tevékenyen kivette részét.¹⁹

Betegsége napról napra súlyosbodott és még az év szeptember 13-án csendben elhunyt.²⁰ Fájó szívvel kísérték örök nyugalomra az evangélikus temetőbe, ahol a tanári kar nevében dr. Veres József, az ifjúság nevében Greifenstein István teológus a szeretet és tisztelet szívből fakadó érzéseivel búcsúztatták el.²¹ Halála után felesége a líceum könyvtárának ajándékozta Pierer Universal Lexikonjának 34 kötetét, a megboldogult férje akarata szerint szekrényestől, azon kívül még a Riener-féle görög–német és a Scheller-féle latin–német szótárakat is.²² Az özvegy még adott egyszeri ösztöndíjként az igazgató rendelkezésére 10 forintot egy szorgalmas, jó magaviseletű, szegény tanuló részére.²³

HEGEDŰS ELEMÉR | Kő József tábormok életútja

Hatvan éve halt meg vitéz Kő József nyugalmazott tábormok, volt országgyűlési képviselő, a Nagy Háború során a császári és királyi 76. „Salis-Soglio” gyalogezred tisztje, egyik ezredparancsnoka. Az energikus, nagy tapasztalatokkal rendelkező katona képességei a háború alatt teljesebben ki. A két háború között Sopron város társadalmi életében kiemelkedő szerepet játszott.

Katonái a háború alatt Kő bácsinak, Kő apónak, Kő bátyáknak nevezték, parancsait, utasításait maradéktalanul teljesítették. Beosztottai, mind a tisztek, mind a legénység tisztelték és szerették. A háborús körülmények között a lehetőségek keretein belül óvta, védte, tanította őket. Biztosította a fegyvert, felszerelést, ruházatot, ételmezt. Tudta, hogy az ezredben, a zászlóaljban szolgálatot teljesítők nemcsak katonák, hanem apák, férjek, fiúk, akiket hazavárnak a Sopron és Moson megye városaiban és falvaiban. A harc szüneteiben is követelt tőlük, de felkészítette katonáit a várható harci helyzetekre, gondoskodott a betegekről, sebesültekről. A századában, majd később

---

¹⁹ Payr Sándor: Negyedszázados főiskola Sopronban. Sopron, 1907. 43, 46.

²⁰ SEL hal. akv. /1877.

²¹ Tudósítvány... i.m.

²² u.a.

²³ u.a. 1879/80. tanév. 12.

zászlóaljában szolgálatot teljesítőket személyesen ismerte. Részt vett gondjaik, problémáik intézésében, figyelemmel kísérte ügyeiket, segített azok megoldásában.

Tiszti pályájának kezdete

Kő József a Vas megyei Vép községben született, 1874. december 20-án, római katolikus családban. Anyja Palack Erzsébet, apja, Kő János uradalmi intézőként dolgozott. 1876-ban Pinnyén kapott munkát, ezért a család ide költözött. Fia katonai okmányaiban pinnyei illetőségűnek vallotta magát,¹ itt járt elemi iskolába. Elkezdte a középiskolát, majd tizenhat évesen, 1890. szeptemberében jelentkezett a budapesti császári és királyi gyalogos hadapródiskolába, ahol alapítványi helyre nyert felvételt.

A császári és királyi hadapródiskolát 1869-ben alapították Budapesten, majd 1875-ben újjászervezték.² Az Intézet négy éves képzés után gyalogos tisztjelölteket bocsátott ki, hadapród-tiszthelyettes, majd 1909-től zászlós rendfokozatban, akik egy-két évnyi csapatszolgálat után léptek elő hadnagynak. Az iskolában polgári és katonai tárgyakat oktattak. A magyar, német és francia nyelv mellett magyar és német irodalmat, történelmet, földrajzot, matematikát, fizikát, kémiát, geometriát tanultak a diákok. A monarchiában beszélt nyelvek közül a hallgatóknak választaniuk kellett egy továbbit is, hogy kapcsolatot tudjanak majd teremteni katonáikkal. Kő József a horvát nyelvet választotta. A katonai tárgyak keretében szolgálati szabályzat, hadseregszervezés, fegyverismeret, műszaki (aknász, árkász, utász, hidász) képzés, tereptan, haditaktika, hadsereg rendelet-ismeretek oktatása folyt. Az éves tandíj 120 forint volt, melynek fizetése alól az alapítványi helyeken tanulók, így Kő József is felmentést kapott, vállalva az előírtak folyamatos, jó szintű teljesítését. Az iskola parancsnoka 1890 őszén Georg Ritter Czogler von Romanya őrnagy volt.³ A tanárok kevés kivétellel a hadsereg alakulataitól kerültek az iskolára, ahol rövidebb-hosszabb ideig oktatták tantárgyaikat. Gondot fordítottak a testnevelésre: lovaglás, vívás, úszás és tánc is szerepelt a tanultak között.

Kő József 1894. augusztus 18-án, hadapród-tiszthelyettesként végzett és a császári és királyi 78. báró Sokčević tábornoszernagy gyalogezred állományába helyezték Eszékre (ma Osijek, Horvátország) századbeosztott tisztnek. Az 1895. évi sematizmusban a kadétek (hadapród-tiszthelyettes) között a hetedik helyen rangsorolták.⁴ A 78. gyalogezredet 1860. február 2-án alapították, a császári és

¹ Kő József önéletrajza. Hadtörténelmi Intézet Levéltára, VI-61. 17. d. (Másolat a szerző birtokában.)

² Dr. Szabó József: Tisztképzés az Osztrák-Magyar Monarchiában. Tanulmánygyűjtemény. Bp., 1996.

³ Militär-schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1890. K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1889.

⁴ Militär-schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1895. K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1894.

királyi 17., 47. és 53. ezredek egy-egy zászlóaljából. A magyar királyság területéről, Szlavóniából sorozták az állományt. A tűzkeresztségen 1866. júliusában, a poroszok elleni hadjáratban, Königrätznél estek át, az Északi Hadsereghez beosztva.⁵ A III. Hadtest (parancsnok: Ernő főherceg altábornagy) 2. dandárjának (parancsnok: Benedek Sándor ezredes, később tábornok) kötelékébe tartoztak. (Az ezred parancsnoka: Eduard Udvarnoky de Kis-Jóka ezredes, 1810–1885, aki az ütközet után a 3. osztályú Vaskorona Rend hadidíszítményes kitüntetését kapta.) Bosznia okkupációjában nem vettek részt, a tartalék hadosztályba sorolták őket.

Az új tiszteket az eszéki laktanyában 1894. szeptemberben Ferdinand Sommain ezredes, ezredparancsnok fogadta. Kő József hadapród-tiszthelyettest a IV. zászlóaljba osztotta be.⁶ A zászlóalj Rogaticában⁷ állomásozott. Kő 1895. november 1-jén lépett elő hadnagyi rendfokozatba, század beosztott tisztként szolgált. Röviddel ezután Fočába⁸ menetelt a zászlóalj. Innen vonult be Kő József 1897. szeptember 1-jén Szarajevóba, hogy a hadosztály székhelyén elvégezze a gyalogos tisztek részére előírt kötelező lovagló tanfolyamot. A tanfolyamon szolgálati szabályzatot is tanultak, taktikai és harcvezetési képzésben részesültek. Kiváló lovasoktól, huszár tisztektől sajátították el a lóval történő bánásmódot. Kő szerette a lovakat, amikor tehetett, szívesen ült nyeregbe. A tanfolyamon összességében jó eredményt ért el. Miután befejeződött a továbbképzés, visszatért állomáshelyére, Fočába. Ferenc József uralkodásának 50 éves évfordulóján, 1898. december 2-án megkapta a Jubileumi Emlékérmét,⁹ 1900. május 1-jén főhadnagyi rendfokozatba lépett elő.¹⁰ Több esetben megbízott századparancsnokként tevékenykedett, különleges feladatokat kapott a kiképzés, a katonai élet különböző területein.

Elöljárói 1905. november 1-jétől Zágrábba vezényelték, ahol lehetőséget kapott a hadtest iskola elvégzésére, ami továbblépést biztosított a századparancsnoki beosztáshoz. A legkiválóbb hallgatókat azután kijelölték a Kriegsschule (Hadi Iskola) elvégzésére. Kő főhadnagya a szokott jó szinten teljesített. Ezzel az eredménnyel ugyan nem került a kiválasztottak közé, de elismerésül 1906. szeptember 1-jétől Kismartonba (Eisenstadt) nevezték ki tanárnak a katonai alreáliskolába.

A kismartoni négy évfolyamos katonai alreáliskolát 1879-ben alapították¹¹ a katonának készülő 10–14 év közötti fiúk részére. A végzősök főreáliskolában,

---

⁵ Bence László: Königrätz. Bp., 1991.

⁶ Parancsnoka Wallek Ferenc őrnagy volt.

⁷ Ma város Boszniában

⁸ Ma kisváros Boszniában.

⁹ Jubileumi Emlékérem. A császár és király 50 éves uralkodói jubileumára alapított kitüntetés. Előlapján Ferenc József mellképe, hátlapon Signum Memoriae (az emlékezet jele) felirat. Szalagja háromszögletű, vörös.

¹⁰ Verordnungsblatt, Wien 1900. május 1.

¹¹ Ráskay Pál: Az Osztrák Magyar Monarchia és a Magyar Királyság katonai nevelő és kiképző intézetei. Tanulmánygyűjtemény. Bp., 1993.

vagy hadapród-iskolában tanultak tovább. A gimnáziumok alsó osztályaihoz hasonló tárgyakat, valamint katonai ismereteket is oktattak a tanulóknak. A szabályzat-ismeret, fegyver ismeretek mellett szigorúan vették a testnevelést, torna, úszás, vívás, kevés lovaglás volt a napirendben. Alaki foglalkozásokat és táncórákat is tartottak. Az alreál parancsnoka 1906-tól Alexander Zsivan von Melencze őrnagy, segéd tisztje Rössler Ottó főhadnagy. Az 1907. évi sematizmusban az iskola tanárai között Kő főhadnagyot az ötödik helyen rangsorolták. Rendelkezett a szükséges pedagógiai érzékkel, tanártársai közé hamar beilleszkedett. Osztályfőnöki feladatai mellett szabályzati és fegyvernemi ismereteket tanított. Foglalkozott a diákok egyéni gondoljaival, segítette tanulásukat, egyik fő céljának a katonai élet megismertetését tartotta. A kismartoni polgári társaság elfogadta. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Nindl Olgával, a kismartoni körorvos leányával. Olga és Alma nevű nővére a kismartoni társaság kedvelt hölgyei közé tartoztak. Rendszeresen látogatta őket, részt vett a társadalmi eseményeken, bálokon, színházi előadásokra utazott Bécsbe, Sopronba. Tanári tevékenysége idején, 1908. december 2-án kapta meg a Jubileumi Keresztet¹² Ferenc József uralkodásának 60. évfordulója alkalmából.

A kismartoni alreáliskolát 1909. szeptember 1-jétől főreáliskolává szervezték át. Ez alkalommal a tanári kar egy része kicserélődött. Kő Józsefet visszavezényelték ezredéhez, Eszékre. Későbbi önéletrajza szerint ő kérte áthelyezését, mivel felnőtt katonákkal szeretett volna foglalkozni. Eszéken a visszatért főhadnagyot 1910. május 1-jén századossá léptették elő,¹³ és ezzel egyidőben áthelyezték a 76. gyalogezred Trebinjében állomásozó, 76/III., kikülönített zászlóaljához (parancsnok: Somogyi Károly őrnagy). A császári és királyi 76. gyalogezredet 1860. februárjában alapították,¹⁴ sorozott állományát Sopron szabad királyi város, Sopron, Moson és Vas megyék adták. Kő József érkezésekor az ezredtörzs a 76/II. és a 76/IV. zászlóaljakkal együtt Esztergomban állomásozott, parancsnoka Maximilian Edler (1856–1919). A 76/I. és a tartalék zászlóalj Sopronba, a Szélmalom laktanyába települt.

A 76/III. zászlóaljban a kellő tapasztalatokkal rendelkező tiszt azonnal századparancsnoki beosztást kapott. Szervező készsége, a katonákkal való bánásmódja alapján megkedvelték, befogadták. Századát hamarosan a legjobbak között említették. Három évet töltött Trebinjében. 1913 augusztusában hadügyminiszteri rendelettel áthelyezték Esztergomba, ezrede törzséhez. A rendelet értelmében a huzamos ideig Bosznia-Hercegovina területén szolgálatot teljesítő tiszteket magyarországi zászlóaljokhoz helyezték át.

---

¹² Jubileumi Kereszt. A császár és király 60 éves uralkodói jubileumára alapított kitüntetés. Előlapján Ferenc József mellképe, a hátlapon 1848–1908. felirat. Szalagja háromszögletű fehér, 5 mm vörös sávval.

¹³ Verordnungsblatt, Wien, 1910. május 1.

¹⁴ Geschichte des K. u. K. Infanterieregiments Freiherr von Salis-Soglio Nr. 76. Sopron, 1910.

Esztergomban az ezred parancsnoka, Boeriu János ezredes létszámfeletti törzstiszti feladatokkal bízta meg. Az előljáróként szigorú, határozott, beosztotként fegyelmezett, tisztelettudó százados gyorsan megértette az új beosztással járó feladatokat, kedvelt lett a tisztársai körében. Az utasítások szellemében dolgozó, meggyerő modorú, magasabb beosztásra alkalmas tisztről parancsnokai is elismerőleg nyilatkoztak, ezt a véleményt a hadosztály, a hadtest előljárói is jóváhagyták.

A hadüzenet, a mozgósítás Esztergomban érte az ezredet 1914. júliusában. Innen a törzs, valamint a 76/III. és a 76/IV. zászlóalj vonaton tért vissza Sopronba. Részben a Ferenc József laktanyában, részben Németkeresztúron (Deutschkreutz), sátoztáborban helyezkedtek el. Fogadták, beosztották a bevonulókat, előkészültek az orosz frontra, Galíciába történő szállításra.¹⁵ Az ezred Sopron város vezetőitől, polgáraitól a harkai dombon 1914. augusztus 8-án tartott tábori misén búcsúzott. A beszédet német nyelven Boeriu ezredes tartotta, amit Kő József százados ismételt meg magyar nyelven.

Kő Józsefet a 76/II. zászlóalj 8. századának parancsnokává nevezték ki. A zászlóaljparancsnok Ruttrich Ferenc alezredes,¹⁶ a zászlóaljsegédtiszt Maschauer Vilmos hadnagy, a 8. század parancsnoka Kő József százados, a beosztott tisztek: Mühlberger Brunó főhadnagy, Brenner Antal tartalékos hadnagy, Margó István tartalékos zászlós, Ábrahám Sándor tartalékos hadapród voltak, létszám felett beosztva: Jánosa Zoltán tartalékos hadapródjelölt. Ruttrich Ferenc alezredes megsebesült a polichnai ütközetben. Felgyógyulása után visszatért az ezredhez. Rövid ideig az ezredparancsnoki tisztelet is betöltötte, az 1916. évi sematizmusban már nem szerepelt. Maschauer Vilmos az 1918. évi sematizmusban százados, a 3. osztályú Vaskorona Rend, a 3. osztályú Katonai Érdemkereszt, az Ezüst és a Bronz Katonai Érdemérem, a Károly csapatkereszt tulajdonosa. Mühlberger Brunó százados Bronz Katonai Érdeméremet és Károly csapatkeresztet kapott. Brenner Antal tartalékos főhadnagy 3. osztályú Katonai Érdemkeresztet kapott hadidíszítménnyel, valamint Ezüst és Bronz Katonai Érdeméremet. Margó István tartalékos főhadnagy Bronz Katonai Érdemérem kitüntetését kapott; az 1918. évi sematizmusban nem szerepelt. Ábrahám Sándor tartalékos főhadnagy a háború során a Bronz Katonai Érdeméremet és a Károly csapatkeresztet kapta. Jánosa Zoltán tartalékos hadnagy I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem kitüntetésben részesült a háború során.

---

¹⁵ A cs. és kir. 76. Salis-Soglio gyalogezred háborús története. Hadtörténeti Intézet Levéltára, I. Világháború fond II-512.

¹⁶ Renner Gusztáv: A polichnai ütközet. Bp., 1932.

A háborús évek

Sopronból a 76/II. gyalogzászlóalj indult elsőnek a frontra. A Győr – Pozsony – Trencsén – Zwardon Lucha – Tárnok – Debica útvonalon haladva érkeztek 1914. augusztus 20-án a kirakó állomásra Rzeszovba (ma Lengyelország). Innen gyalogmenetben vonultak előre. A zászlóalj élén felderítő alegységként a 8. század haladt Kő József vezénylete alatt. Az ezred augusztus 22-én késő este érkezett meg Polichna falu elé. A hajnali órákban érkező küldönc a 8. század parancsnokát kereste. A százados átvette az utasításokat, és a riadóztatott század elindult a falu felé. Egy óra elteltével hírvivő érkezett, aki jelentette, hogy harci érintkezésbe kerültek az orosz csapatokkal. Az ezred harcalkészültségben állva várta az indulási parancsot. A polichnai ütközet több órán keresztül tartott. A 76. gyalogezred a beérkező többi alakulattal együtt elfoglalta a falut. Az ütközetben 10 tiszt és 150 sorkatona esett el, 350 fő megsebesült. Kő József is megsebesült, de századánál maradt.

Az 1914. évben lezajlott ütközetekben a százados szükség szerint zászlóaljat vezetett, vagy saját századát irányította. A mai Lengyelország területén szeptember 8-án Pawlow; szeptember 9-én Buchowa; október 20-án Rudnik; október 25-én Capilow; október 31-én Lagow; november 9-én Ivanszka; december 6-án Szuszlowa falvaknál kerültek ütközetbe. Különösen súlyos harcok folytak december második felében Michalowka és Korczin Sempichow falvak térségében, a Nida folyó védelmében.¹⁷ Az utóbbi helyszínen bal szemén és bal karján súlyosan megsebesült.¹⁸ Kórházi kezelésre Krakkóba szállították, utókezelésre Bécsbe, majd Sopronba került.

Betegszabadsága idején, 1915. március 23-án a felső-kismartoni anyakönyvvezető előtt Kő József házasságot kötött Nindl Olgával (1880–1949).¹⁹ Tanúja Richard Themer-Jablonski de Monte Berico őrnagy (később alezredes), a Bécsben állomásozó tartalék-zászlóalj parancsnoka volt, aki a polichnai ütközetben megsebesült, és frontszolgálatra alkalmatlanná vált. A kauciót feleségének apja, dr. Nindl János körorvos biztosította, 40.000 korona értékű, Kassa-Olderberg vasúti részvény formájában. Az értékpapírokat felesége nevére állították ki.²⁰ A vasutat 1922-ben a cseh kormány államosította, a részvények értéke ezt követően csökkent.

A szem és karsebesülése következtében 50%-os hadirokkantnak bizonyult, ennek ellenére Kő József 1915. május 25-én Bécsből a XI. menetzászlóalj parancsnokaként újra az orosz harctérre indult. Az ezred a Kárpátokban harcolt, a kikerkező menetzászlóalj katonáit szétosztották az állásokban lévő századok között. Kő József százados átvette a 76/IV. zászlóalj parancsnokságát. Az 1915. év

¹⁷ Valamennyi felsorolt helység Galíciában, ma Lengyelország.

¹⁸ Lásd Kő József az 1. jegyzetben már idézett önéletrajzát.

¹⁹ Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára. Felső-Kismartoni házasságkötési anyakönyv.

²⁰ Hadtörténeti Intézet Levéltár FÜV iratok 278. sz. doboz Kő 2/125/25.

a Kárpátokban folyamatos ütközetekkel, rövid előrenyomulásokkal, majd visszavonulásokkal telt. Ezek közül kiemelkedett a zlota-lippai (ma Ukrajna) többnapos harci tevékenység. A rendszeresen ismétlődő orosz támadások kivédésének, valamint a zászlóalj kiváló vezetésének elismeréséül Kő százados májusban megkapta a 3. osztályú Vaskorona Rendet hadidíszítménnyel, 1917. végén a kardokat is feltehetette a szalagra. 1915. júliusában a hadiszalagos Bronz Katonai Érdeméremmel tüntették ki.²¹ Ez év közepén megbetegedett, kórházi kezelésre szorult, majd szabadságot kapott. Felgyógyulása után a tartalék és kiképző zászlóaljnál Bécsben teljesített szolgálatot. A frontra 1916. február 29-én indult vissza a XIX. menetzászlóalj parancsnoki beosztásában. Az ezred a Kárpátokban állomásozott, egyelőre tartalékban. Tábori vasutat építettek Blich és Brodek között, harcszerű gyakorlatokat végeztek, készültek az újabb ütközetekre.

A kikerkezést követően Kő átvette a 76/I. zászlóalj parancsnokságát Wolff Miksa századostól, aki más beosztást kapott. Az ezred újra a frontra került, állásharcokat vívott. Júliusban Piaski-Leszniownál, augusztusban Boldurinál, szeptemberben Harbusow, októberben Zlocow mellett.²² Kő Józsefet 1916. október 1-jén soron kívül őrnaggyá léptette elő az uralkodó, továbbá megkapta az Ezüst Katonai Érdemérmét, a Signum Laudist, hadiszalagon.

Az ezred 1916. október 30-31-én Zlocow városba menetelt, innen vasúti szállítással a Lemberg - Rzeszov - Krakkó - Olderberg - Wien - St. Daniel útvonalon az olasz frontra került át. November 1-én a három-négy óránként induló szerelvények közül Kő József őrnagy az I. zászlóalj törzsével, az 1., 2. és 4. századokkal, valamint egy géppuskás osztaggal másodikként induló szerelvény parancsnoka lett. A három napos út céljaként a kirakó állomást, St. Daniel városát jelölték meg.

A 76/I. zászlóalj a kirakódás után egy Dottoulek nevű településre menetelt, majd rövid átképzés, felkészülés után Kostangevica térségében harci állásokat foglalt el. Kő őrnagy november 8-án rövid időre átvette az ezredparancsnokságot, majd a visszaérkezett Kyhayl Frigyes alezredest nevezték ki az ezred élére.

Az év utolsó hónapja, majd az 1917. év első része járőr- és kis létszámú rohamosztagok rövid, de heves csatározásaival telt. Az olasz tüzérség ereje egyre nőtt, folyt az aknaháború. A 76/I. zászlóaljnál sok volt a sebesült és a beteg, gyakran változott a tiszti létszám sebesülés, betegség, áthelyezés következtében. Kő József őrnagy július 11-étől október végéig betegség miatt kórházba került, majd szabadságot kapott. Visszatérése után újra az I. zászlóalj parancsnoki beosztását vette át. Így részt vettek Tolmein-nél a front áttörésében, a visszavonuló olasz alakulatok üldözésében. Egy olasz ruharaktár elfoglalása után zászlóaljának katonáit új fehéreneműbe öltöztette, tartalékot képzett, és ebből az ezred más zászlóaljainak is juttatott.

---

²¹ Verordnungsblatt 1915. május és július.

²² Valamennyi felsorolt helység Galíciában, ma Lengyelország.

1918 elején két hétig újból ezredparancsnok, áprilisban és májusban folyamatosan helyettesíti ezredesét. Április végén megszemlélte az ezredet IV. Károly (1916–1918). Ebből az alkalomból minden zászlóalj díszkaput épített. Kő József tett jelentést a legfelsőbb hadúrnak, bemutatta tisztjeit. Az uralkodó elégedetten távozott, dicsérte az ezred fegyelmét, kitartását. Ezt követően báró Wurm Venzel vezérezredes, hadseregparancsnok²³ tartott ellenőrzést, Kő őrnagy fogadta, kísérte. Az elégedett parancsnok német nyelvű beszédét Kő őrnagy fordította.

Az ezred a Ponte de Piave-nál került állásba, felkészültek az átkelésre. Kő őrnagy újra a 76/I. zászlóaljat vezényelte. A támadás megindítása után a zászlóalj minden nehézség ellenére átkelt a folyón, elfoglalta a hídfőállást, melyet több napig megtartott. Lőszer és élelemhiány miatt kénytelen volt visszavonulni, miután megkapta az erre vonatkozó parancsot. A piavei harcok után Vass Dezső őrmestert – aki a zászlóalj 2. századának katonája volt –, az őrnagy Arany Vitézségi Éremre terjesztette fel, mivel négy esetben úszta át a megáradt, zavaros vizű folyót.²⁴ A javaslat ellenére végül csak I. osztályú Ezüst Vitézségi Éremet adományozták az őrmesternek. Svetozar Borojevič von Bojna tábornagy²⁵ a zászlóaljat dicsérő elismerésben részesítette. Kő Józsefet a hadidíszítményes, kardos Lipót-rend lovagkeresztjével tüntették ki. A háború utolsó hónapjában, 1918. november 1-jén alezredesti kinevezést kapott.

A 76. gyalogezred a fegyverszünet aláírása után előbb gyalog vonult vissza Magyarországra felé, majd Bresovitzban vasútra szálltak. A Laibach – Celli – Pragerhof – Nagykanizsa – Szombathely útvonalon érkeztek Sopronba. Az állomány leszerelt, a tiszték, akik Magyarországot választották hazájuknak, a laktanyában maradtak. Sopronban Kő József volt a parancsnok.

Kő József a nemzeti hadseregben, nyugdíjazása

A katonatanács 1919. áprilisában eltávolította az alezredest az alakulattól, nem mehetett be a laktanyába. Kismartonba költözött, felesége családjához. A Tanácsköztársaság hadseregében, a soproni vörös 18. gyalogezredben nem szolgált. A Kommün után visszahívták és megbízták a soproni gyalogezred felállításával, aminek a parancsnoki tisztséget is megkapta. Az ezred a volt császári és királyi 76. és 18. gyalogezred tisztjeiből és katonáiból alakult meg. A szombathelyi körletparancsnoksághoz osztották be, a soproni születésű Lehár Antal ezredes, hadosztályparancsnok alárendeltségébe. A hadosztály 1919 novemberétől kapott szerepet, amikor Horthy Miklós hadügyminiszterrel

²³ Báró Wurm Venzel vezérezredes (1859–1921) a Katonai Mária Terézia-rend lovagkereszt tulajdonosa. 1916–1918. között a cs. és kir. 5. Hadsereg parancsnoka.

²⁴ Vitéz Gombos Zoltán: Vitézek a Világháborúban. Győr, 1930.

²⁵ Svetozar Borojevič von Bojna tábornagy (1856–1920). A Katonai Mária Terézia-rend parancsnoki kereszt tulajdonosa. Az olasz fronton 1917-től az „Isonzó” Hadsereg, majd a „Borojevič” Hadseregcsoporthoz tartozott.

bevonultak Budapestre. 1920 kora tavaszán a kivonuló román alakulatokat követve a Tiszántúl városaiban, falvaiban állították vissza a magyar államrendet.²⁶

Kő József alezredest a 14550/31/1919. elnöki rendelet alapján 1920. január 4-én igazolták és 1918. november 1-től alezredesként rangsorolták. Az alezredes, majd 1920. május 1-től ezredes a soproni ezred parancsnokaként vett részt a hadműveletekben és ezredével elsőként vonult be Miskolcra. Az ezred századai Miskolcon kívül Sátoraljaújhelyre, Diósgyőrbe, Tokajba és Putnokra szállásoltak be, két század Szolnokra került. Kő József több jelentést küldött előljáróinak a széttagoltság bomlasztó hatásairól, a csendőri szolgálat gondjairól. Miskolcra történt visszatérését követően rövid ideig Nagykanizsán volt ezredparancsnok. A soproni népszavazás során tanúsított tevékenysége elismeréséül a kormányzó okirati dicséretben részesítette.²⁷

Kő József ezredest 1922. augusztus 15-én avatta vitézzé Horthy Miklós.²⁸ 1922 végén Szegedre vezényelték, ahol ugyancsak ezredparancsnokként szolgált 1923. március 31-ig. Szegedről kormányzói dicsérettel tért vissza Sopronba. A hadseregben történt átszervezések során Szombathelyre helyezték át, a magyar királyi 3. vegyes dandárparancsnokság vezető törzsébe, tábornoki beosztásban. A vegyes dandár illetőségi területén a hadirokkantak, hadiözvegyek, hadiárvaék ügyeivel foglalkozott. A rokkantsági főfelügyelői beosztást 1925. december 31-ig töltötte be, ekkor átmeneti illetékkal nyugállományba helyezték. Összesen 42 év, 13 nap szolgálati időt állapítottak meg. Tényleges ideje 31 év, 13 nap, ehhez jött pluszként 5 év felemelten számított időszak és 6 év, úgynevezett hadjáratban eltöltött év. A végleges nyugdíjba helyezést várva Sopronba költözött, és sebesülési pótdíj megállapítását kérte, amihez végül 1927 augusztusában jutott hozzá.²⁹ Nyugdíjazása előtt, 1926. július 20-án címzetes tábornoki rendfokozatot kapott és a kormányzó III. osztályú Magyar Érdemkereszttel tüntette ki 1925. május 30-án.³⁰ Nyugdíjazáskor Sopronban, a Gesztenyés u. 20. szám alatt telepedett le.

Az átmeneti időszakban Szebeny Wolff Miksa tábornokkal együtt elkészítették a volt császári és királyi 76. gyalogezred háborús eseményeinek naplóját Ezredesemény emléklap 1914. augusztus 5-étől címmel. Az elkészült munkát megmutatták a soproni levéltár akkori vezetőjének, Házi Jenőnek, aki a Soproni Hírlap 1928. január 5-i számában méltatta azt.

Társadalmi tevékenysége Sopronban

²⁶ Lehár Antal tábornok: Egy katonatiszt naplója 1918–1921. Bp., 1993.

²⁷ Rendeleti Közlöny 1922. május 19. Kormányzói elhatározás 11017 /eln./8.

²⁸ Sorolási száma 378. (A zöld igazolvány, illetve a vitézi jelvény is ezt a számot kapta.) Anyagának száma a vitézi rend irattárában 344., de az iratanyag megsemmisült.

²⁹ Hadtörténeti Levéltár FÜV iratok 278. sz. doboz Kő 2/125/25.

Kő József szolgálati ideje alatt tevékeny, agilis katona volt, aki mindenkivel megértette magát. A katonás, jó megjelenésű, gazdag tapasztalatokkal rendelkező tiszt kiváló tulajdonságait nyugdíjazása után is megtartotta. A háborúban kapott sérülése nem zavarta tevékenységeiben. Rövid pihenés után bekapcsolódott Sopron társadalmi életébe. Az 1928-ban elhunyt Willerding Rezső gyalogsági tábornok utódaként 1929-ben megválasztották a Sopron megyei és Sopron városi levették díszelnökének. Ezt követően megalakította a Volt Császári és Királyi 76. Gyalogezred Bajtársi Körét, melynek legfontosabb célja az volt, hogy emlékművet állítson a háború során elesett tiszteknek és katonáknak.³¹ A Bajtársi Kör elnökeként Kő József igyekezett az elnökségbe megnyerni azokat a polgárokat, akik valamilyen módon elő tudták segíteni ezt a célkitűzését. A munkába bevonta a városban letelepedett volt 76-os tiszteteket és katonákat is. Szervezése sikert hozott, városi és vármegyei támogatásból, közadakozásból összejött a szükséges pénz, Bődy Kálmán tartalékos főhadnagy, szobrászművész tervei alapján elkészült az emlékmű. Az avatásra a Hadtörténeti Múzeum Sopronba küldte az ezredzászlót. A polichnai ütközet emléknapiján, 1931. augusztus 23-án avatták fel a jelenleg is a Deák téren álló szobrot. Kő József tartotta az avató beszédet, átadta az emlékművet a városnak, majd kivont karddal vezette a volt 76-osok menetét.

A szoborállítás után a Bajtársi Kör elnökségét átadta Fridrich Viktor nyugállományú őrnagynak, akit később Wayán Ferenc követett e tisztségben. Kő Józsefet a Nyugdíjas Katonatisztek Országos Szövetsége (NYUKOSZ) soproni főcsoportjának elnökévé választották.³² Itt tevékenykedve komolyan vette a nyugdíjas katonák érdekeinek védelmét. 1940-ben már csak országos választmányi tagságát tartotta meg a szervezetben.

1931. június 9-én megalakult a Frontharcosok Szövetségének soproni főcsoportja.³³ Díszelnöke dr. Simon Elemér főispán, elnöke Kő József volt. A megyében is megindult a szövetség szervezése, rövidesen 96 településen működtek. 1933. július 2-án a soproni főcsoport zászlót avatott. A zászlóánya Széchenyi Dénesné grófnő volt. A díszebéden Kő József mondott köszöntőt, amelyben értékelte az eddigi eredményeket és vázolta a további feladatokat.

A képviselőség

Kő Józsefet a volt frontharcosok felkérték, hogy vállalja el a Sopron környéki falvak országgyűlési képviselőségét. Az első felvetéskor még elutasította a felkérést, végül mégis vállalta a jelöltséget. Az első megméretés 1931-ben történt. A választáson dr. Östör József ügyvéd, báró Berg Miksa földbirtokos és Zuschlag Vilmos munkás voltak a riválisai. Az aláírások ellenőrzése során kiderült, hogy

³⁰ Rendeleti Közlöny 1925. Kormányzói elhatározás 7598/el.n./8.

³¹ Hegedűs Elemér: A cs. és kir. 76. gyalogezred, Sopron háziezrede. In: SSz. 61 (2010), 325–339.

³² NYUKOSZ Évkönyv Budapest 1930–1932.

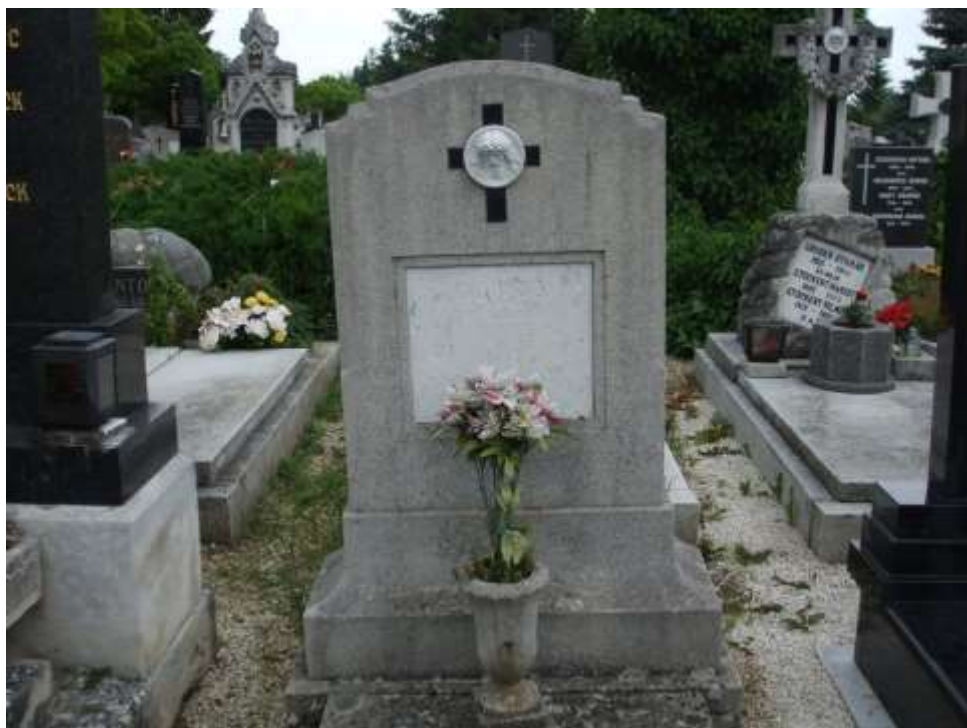
³³ Soproni Hírlap 1931. június 10.

nincs meg a szükséges támogatói aláírás, de időben pótolni tudta a hiányosságot. A szavazásra jogosult 11784 fő közül 8966 fő tett eleget kötelezettségének. Kő József 1444 szavazatot kapott. Képviselőnek dr. Östör Józsefet választották meg, 4282 szavazattal.

1935-ben a tábornok újra jelöltette magát Rakovszky Tibor kispapja, Hentz Károly legitimista, Horváth János szocialista párti politikusok ellenében. Az ajánlások számát tekintve messze megelőzte jelölttársait. A háborúban szerzett népszerűsége, melyet a harcok során, valóságos puska- és ágyútűzben alapozott meg, most teljesedett ki. A katonák ragaszkodtak egykori parancsnokukhoz, aki a háború alatt kiállt értük, és a frontharcos szövetség elnökként is képviselte érdekeiket. A falvak utcáin, fotói mellett „Éljen Kő apánk”, „Kő apánk a mi képviselőnk”, „Kő apánkat kell megválasztani” felírások voltak láthatóak. Az Egységpárt színeiben 5575 szavazattal nyerte el a képviselőiséget.³⁴ Egy ciklust töltött a parlamentben, évente egy-egy alkalommal szólalt fel, választóinak negyedéves rendszerességgel tartott gyűléseket. Ismertette a tárgyalásra kerülő törvényeket, a kormány programját. Az 1939. évi választáson már nem indult. 63 éves volt, a sebesüléséből eredően betegeskedett. A közélettől szinte teljesen visszavonult.

---

³⁴ Soproni Hírlap 1935. július 1.

1. kép. Kő József tábornok síremléke az új Szent Mihály temetőben

Az utolsó évek

Élete utolsó éveiben eljárta a volt 76-os gyalogezred bajtársi körének üléseire, de tisztséget, feladatokat már nem vállalt. Rendszeresen részt vett a polichnai ütközet emlékére szervezett rendezvényeken, koszorúzásokon. A II. világháború időszakában soproni lakásán tartózkodott. A Honvédelmi Minisztérium mellett működő Országos Vitézi Szék felszámoló bizottsága 1945. második felében kérdőíveket küldött ki a Vitézi Rend tagjainak, amely a személyi adatokon kívül a vitézi telkekre, a Vitézi Szék felé való pénzügyi tartozásra, követelésre kért tagjaitól információt.³⁵ A kérdőívet a tábornok visszaküldte, a megjegyzés rovatban sérelmezte, hogy 1926-ban csak címzetes tábornoki kinevezést kapott. Valóságos tábornoki előléptetését kérte. A Honvédelmi Miniszterhez utasították, de erről nem található adat az irattárakban. 1948 második felében, a NYUKOSZ

---

³⁵ Hadtörténeti Intézet Levéltár Vitézi Rend felszámolási iratok. Kérdőívmásolat a szerző birtokában.

soproni főcsoportjának névsorán Gesztenyés körút 20. sz. alatti lakcímen szerepel.³⁶ Az éves vezetőségválasztó gyűlésen 1948. októberében nem vett részt.

Felesége 1949. december 28-án, a tábornok másfél évvel később, 1951. április 23-án, 77 évesen hunyt el Sopronban. Lakcíme a halotti anyakönyvi bejegyzés szerint Sopron, Sörházdomb u. 1.³⁷ Haláláról a levéltárban nem található gyászjelentés, a korabeli újságokban sem jelent meg róla értesítés. Temetésére néhány tisztelője részvételével került sor a Szent Mihály temető új részében, a II/7. sor 51. sz. sírhelyén. Sírkövén a felírat megkopott, a sírt jelenleg nem gondozzák rendszeresen.

Kő József nyugállományú tábornok életútja része a soproni hadtörténetnek, a volt császári és királyi 76-os gyalogezred háborús hőse, aki az utókortól tiszteletet érdemel.

---

³⁶ A névsort GYMSM Soproni Levéltára őrzi. X.212. Nyugállományú Katonatisztek és Katonai Tisztviselők, Katonatiszti és Katonatisztviselői Özvegyek és Árvák Országos Szövetsége Soproni Főcsoportjának iratai 1928–1949. Másolata a szerző birtokában.

³⁷ GYMSM Soproni Levéltára Halotti anyakönyv, Sopron, 1951/126. sz. bejegyzés